

Zeliha AÇAR

Gaziantep Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü,
Doktora Öğrencisi
Gaziantep/TÜRKİYE
zlhacar63@gmail.com

**BİLİNMEYEN BİR GÜL KASİDESİ:
AYINTABLI REŞİD'İN GÜL
KASİDESİ VE ŞERHİ**

AN UNEXPLORED ODE OF THE ROSE:
ODE TO THE ROSE AYINTABLI REŞİD

ÖZ

Gül, klasik şiirin önemli sembolizleridir. Bazen sevgiliyi sembolize eder, dikenleri bu bağlamıyla rakip olur. Bazen bülbülün feryat ve fıganına kayıtsız kalır, maşukluk cilvesini kullanarak gayret kılıcıyla bülbülün canına kıyar. Bahçede şah olur, diğer çiçeklere hükmeder. Bazen de Hz. Peygamber'in mübarek terine telmih unsuru olarak kullanılır. Aynı geleneğe bağlı şairlerin şiirleri, aynı kaynaktan beslendiğinden şairin, sanatını gösterebilmesi için farklı bir üslupta benzer şeyleri söylemesi gerekmektedir. Bu sebeple şairler geniş hayallere sahip "redif"leri kullanmayı tercih etmekte ve şiirini de o redifin ekseninde kurmaktadır. Redif için seçilen kelimeler, genel olarak geniş bir imgelem gücüne sahip olan bahçe ve bahçeye dair unsurlardan seçilmekteydi. Bahçedeki konumu (çiçeklerin şahı) ve seçkin vasıflarından ötürü "memduh"a gül üzerinden hitap etmek de gelenek olmuştur. Necâtî ile başlayan Fuzûlî ile devam eden "Gül Kasidesi" ananesinin son halkalarından biri de Antepli şair Reşid'in gül kasidesidir. Türk edebiyatında yazılmış olan gül kasideleri incelemesi yapılmış fakat bu gül kasidesine rastlanmamıştır. Adı geçen şiir elde bulunmamaktadır. Ayıntablî Reşid'in XIX. yüzyılda yazmış olduğu "Gül Kasidesi"nin tanıtımı daha önce üzerinde hiçbir ilmi çalışma yapılmamış olması bağlamında önemlidir. Bu çalışmanın amacı varlığı bilinmeyen bir "gül kasidesi"nin tanıtımını yapıp, şiiri serh etmektir.

Anahtar Kelimeler: Ayıntablî Reşid, gül kasidesi, XIX. yüzyıl, serh

ABSTRACT

Rose is one of the unique symbols of classical poetry. Sometimes rose symbolizes the lover; its thorns rival in this context. Sometimes the rose is indifferent to the moan and cry of the nightingale; it takes the nightingale's life with the sword of endeavor using its charm. It becomes a king in the garden, it rules the other flowers. Sometimes, it is used as a reminder of the Prophet's blessed sweat. Poets from the same tradition are fed from the same source and say the same things with a different wording to show their talents. For this reason, poets use redifs, which has wide dreams, and they establish their poems on the axis of that redif. The words chosen for redif are generally 'the garden' and about 'the garden'. It is a tradition to appeal to Memduh through the rose, which is the king of flowers, due to its position in the garden and its distinguished qualities. One of the last examples of eulogy for the rose tradition, which was started by Necati and continued by Fuzûlî, is the 'Ode to the Rose' by Ayıntablî poet Reşid. The eulogies for the rose in Turkish literature were examined, but this ode has not been seen before. The mentioned poem takes place in "Şuara Mecmuası (Poet Magazine)". The presentation of "The Ode to the Rose" written by Ayıntablî Reşid in the 19th century is important since no scientific studies have been done on it before. The aim of this study is to introduce and clarify "The Ode to the Rose" by Ayıntablî Reşid.

Keywords: Ayıntablî Reşid, The Ode of Rose, 19th century, commentary

Atıf@

Araştırma Makalesi

Zeliha Açar. "Bilinmeyen Bir Gül Kasidesi: Ayıntablî Reşid'in Gül Kasidesi ve Şerhi", *Hikmet-Akademik Edebiyat Dergisi [Journal Of Academic Literature]*, Yıl 5, Sayı 11, Güz 2019, s. 272-301.

Yükleme Tarihi: 24.06.2019 «» Kabul Tarihi: 16.09.2019 «» Yayımlanma Tarihi: 31.10.2019

hikmet.581793

Giriş

Türk Edebiyatında, ilk olarak Uygur şiirinde görülmeye başlanan redifler, *Dîvânü Lügâti't-Türk ve Kutadgu Bilig*'de daha da yaygınlaşmışlardır. Şiirde söylenenden çok söyleyişin öne çıkarıldığı klasik şiirde, şiirler baştan sona kafiyelerle örülüyor olmanın yanı sıra rediflere de yaslanmaktaydı. Bir kelime ve kelime grubu etrafında dilin bütün imkânlarının kullanıldığı redifli şiirler, şairlerin hünerlerini gösteren birer mihenk taşıydı (Horata, 1998: 45). Bu redifler şairlerin ellerinde yüzyıllarca işlenerek birer cevher halini alıyordu. Klasik edebiyat bir gelenek edebiyatı olduğundan edebî eserlerin beslendiği kaynak da aynıydı. Bu sebeple şairlik istidadının göstergesi, her şairin söylediğine farklı bir söyleyiş katarak bu cevherleri sonsuzluk duvarına nakşetmekti. Klasik şairin işlediği değerli cevherlerden olan “gül” redifli şiirlere her dönemde rastlanmaktadır. Bu mazmun o kadar kullanılmıştır ki klasik şiirin “gül den bülbülden başka bir şey olmadığı” eleştirisini doğurmuştur. Ancak bu durum geleneğe aşina olmayanların haksız ve acımasız eleştirisidir. Kortantamer'in de belirttiği gibi, “gül” redifli kasidelerin, gazellerin ve bu konudaki mesnevilerin “şerh”lerinin yanı sıra, yapısal bir bütünlük içerisinde inceleme ve çözümlemelerinin de yapılmasıyla bunların ne kadar zengin bir kültür hazinesi oldukları görülecektir (Dilçin, 205: 159). Bu bağlamıyla “gül” bizim klasik şiirimizin önemli unsurlarındandır. Gül, bazen sıradan bir süsleme unsuru, bazen bir tezyinatın temel elemanı, çoğu zaman da bir benzetme unsuru, ya da alegori olarak geçmektedir (Kortantamer, 1993: 413).

Gül, aynı zamanda tasavvufî bir semboldür. Halk şairi “Yunus Emre'nin, ‘Çiçek eydür ey derviş gül Muhammed teridir’ mısraında ifade ettiği gibi gülün kokusunu Hz. Peygamber'in terinden aldığına inanılmaktadır. Gül bu bağlamıyla da Hz. Muhammed'i sembolize etmektedir. Bu inanın ardındaki anekdot şudur; *Yüce Peygamber'in, Cenâb-ı Hakk'ın huzuruna vardığı Mi'râc gecesi vuku bulan hâdiselerin ağırlığı karşısında; Hz. Peygamber, Cebrâil ve Burak'ın terler döktüğü ve Burak'ın terinden yeryüzünde sarı gül, Cebrâil'in terinden beyaz gül, Hz. Peygamber'in terinden kırmızı gülün hâsıl olduğu rivayet edilmektedir* (Açıl, 2015: 11). Na'tlarda umumiyetle “gül” redifinin tercih ediliyor olması bu duruma delil olarak gösterilebilir. Fuzûlî'nin onun kâinatın gül bahçesinde açmış nadide bir gül olduğunu söylediği

Suya versin bâğbân gülzâri zahmet çekmesin

Bir gül açılmaz yüzün teg verse bin gülzâre su (Divan,4: 5)

şah beyti bu duruma en güzel örneklerdendir.

Aslında dikenli bir çalı türü olan “gül” güzel kokusu ve rengi sebebiyle çağlar boyunca insanları etkilemiş çeşitli kültürlerde efsaneleşecek kadar etki bırakmıştır. Gül, Hafız'dan Ronsard'a, Yunus'tan Tagore'a,

Hayyam'dan Goethe'ye, Fuzûlî'den Rilke'ye kadar bütün dünya şairlerinin üzerinde birleştiği tek çiçektir. Gül, maşuku bülbül ise âşığı sembolize etmektedir. Gülün rengi ile ilgili birçok kültürde “köken (etimolojik) mitleri” yaratılmış olması ona verilen ehemmiyete delildir. Doğu kültüründeki efsaneye göre gül rengini, aşkına karşılık bulamayan bülbülün kanından almıştır. Efsane şöyledir; bülbül her gece gül dalına konup sabaha kadar feryat edermiş, sabaha karşı gül açılacağı sırada uykuya yenik düştüğünden bir türlü gülün (açılmasını görmez) “lütfu”na mazhar olamazmış. Bir gece uyumamaya karar vermiş, uyanık kalabilmek için gülün dikenlerine dayanmış, gülün dikenleri bülbülün bağrını delmiş akan kan da güle kırmızı rengini vermiştir. Yunan mitolojisinde de yine buna benzer bir efsane vardır. İnanışa göre Afrodit'in Adonis'e olan aşkını kıskanan bazı tanrılar onun üzerine bir yaban domuzu salmışlar. Adonis kasığından yaralanmış ve yarası kanaya kanaya can vermiştir. Sevgilisinin yardımına koşan Afrodit'in de ayağına diken batmış, akan bir damla kan bu tanrının çiçeği olan beyaz gülü kırmızıya boyamıştır (Ayvazoğlu, 2008: 92). Gülün kat kat yaprakları arasında poetik sırların gizli olduğunu düşünen birçok millet onun doğasındaki potansiyeli çok eski tarihlerden bu yana remzi bir malzeme olarak kullanmaktadır (Aynur vd. 2007: 22).

1. Türk Edebiyatındaki Gül Kasideleri

Türk Edebiyatındaki gül kasideleri üzerine ilk çalışmayı Kortantamer yapmıştır. Kortantamer, “Gül Kasidesi” adlı makalesinde “gül” üzerinde durduktan sonra Fuzûlî'nin Gül Kasidesini şerh etmiş, Fuzûlî'nin ilhamını bilinen ilk gül kasidesi şairi olan Necâtî'den aldığını söyleyerek, bir diğer gül kasidesi şairi olan Nev'î'den de bahsetmektedir. Toplamda üç şairin gül kasideleri ile ilgili bilgi edinilebilen çalışmayı, “*Klâsik Türk Şiirinde Gül Redifli Kasideler*” adlı yüksek lisans tezi izlemektedir. Tez olması hasebiyle daha geniş kapsamlı inceleme yapılmış olan çalışmada, Kortantamer'in bahsettiği üç şaire ilave olarak; Lâmi'î Çelebi, Hayâlî Bey, Basîrî, Sabir Parsa ve Kütahyalı Rahimî'nin gül kasideleri de eklenmiştir. Gül kasidelerinin kronolojik olarak (Necâtî, Fuzûlî, Lâm'î Çelebi, Hayâlî Bey, Basîrî, Nev'î, Sabir Parsa, Kütahyalı Rahimî) incelendiği tezde gelenek Kortantamer'in de belirttiği gibi Necâtî ile başlayıp Fuzûlî ile olgunlaşarak devam etmektedir. Adı geçen tezde, Türk edebiyatındaki gül kasidelerinin tamamı verilerek şerh edilmiştir. Ancak taşrada kalmış birçok şuara mecmuasında, varlığından bî-haber olunan nice şiir vardır. Bu gelenek içerisinde zikredilmesi gereken bir “Gül Kasidesi” de yine bu taşra mecmualarından çıkmıştır. Ümit edilir ki bu çalışmayla Ayıntablî Reşid'e ait olan bu kaside de gelenekteki yerini alacaktır.

2. Şairin Tanıtımı

Şair hakkında bilgi edinebildiğimiz yegâne kaynak Gaziantep kültürü ve edebiyatı üzerine çokça eser kaleme almış olan Halil İbrahim Yakar'ın *Antepli Divan Şairleri* adlı eseridir. Adı geçen kitapta Antepli şairlere ait cönklerde şiirlerinin bulunduğu söylenerek, şairin muhtasar biyografisinden

sonra gül redifli kasidesinden birkaç beyit örnek olarak verilmiştir. Çalışma konusu olan kasideye bahsi geçen cönk dışında hiçbir yerde rastlanılmamaktadır. Bu çalışmanın amacı, daha önce üzerinde hiçbir ilmi çalışma yapılmamış bu “Gül Kasidesi”ni tanıtip şerh etmektir. Şairin muhtasar biyografisi verildikten sonra kasidenin çeviri-yazı tekniğiyle Latin harflerine aktarımı yapılacak son olarak da şiir şerh edilecektir.

Antepli Çekemzâdelerden olan şairin babası İhlas Ağa'dır. Halep Valisi Ali Rıza Paşa'nın divan kâtipliğini yapmıştır. O tarihlerde Bağdat'ta Davut Paşa adında bir vali isyan etmiştir. Bunun üzerine Reşit Efendi, Ali Rıza Paşa ile Bağdat'a giderek Davut Paşa'nın himayesine girmiştir. Davut Paşa; Antep, Kilis ve Halep havalisinin ileri gelenlerinden kuvvet istemiştir. Topladığı adamlarla birlikte oraya vardıklarında Osman Ağa ile Reşit Efendi arasında pek uygun olmayan bir olay vuku bulmuştur. Osman Ağa'nın sevdiğine sahip çıkmak isteyen Reşit Efendi ile Osman Ağa 1249/1822-24'de bir işret meclisinde kavga etmişler ve ikisi de vefat etmiştir. Mezarı Bağdat'tadır. Hikmet Turhan Bey'de Sicilli-i Osmanî'de ve Fatin'de Divan sahibi olduğu kayıtlı ise de Divanı bugün elde bulunmamaktadır (Yakar, 2013:132-133). Cönklerde kayıtlı bulunan birkaç şiirinden hareketle şairin, Fuzûlî ekolü takipçisi oluşu söylenebilir. Onun “Gül Kasidesi” diğer gül kasidelerinin izlerini taşımaktadır. Özellikle Fuzûlî ve Necâti'nin etkileri görülse de şairin, kendine has bir söyleyişi vardır. Mecmuada bulunan kasidesinden ve gazellerinden yola çıkarak şairin kaleminin güçlü sayılabileceği lakin şiirlerinin, mana derinliği bağlamında noksan olduğu söylenebilir. Bunun yanı sıra sözük etkili kullanmış olan şairi, orta dereceli bir şair olarak değerlendirmek de yanlış olmayacaktır. Şiirin dili sade sayılabilecek bir dildir. Şairin yaşadığı yüzyıl ve coğrafya da hesaba katılırsa bu tabiidir. Edebiyatımızdaki en güzel “Gül Kasidesi”lerinden olan Fuzûlî'nin eserlerine kayıtsız kalamamış olması şairin, klasik edebiyat ananesine hâkim biri olduğuna delalettir. Kaside çeviri-yazıdan sonra şerh edilecektir. O zaman Reşid Efendi de daha iyi anlaşılacak olacaktır. Reşid'in “Gül Kasidesi” na'ttır. 45 beytlik kasidenin tamamında gül remzi üzerinden Hz. Muhammed (s.a.v) methedilmektedir.

3. Ayıntablı Reşid'in Gül Kasidesi

Mefâilün Mefâilün Mefâilün Mefâilün

Bahâr ir(er)di açıldı gülsitân içre ser-â-ser gül

Dimâğ-1 âlemi hoş-bûyla kıldı mu'attar gül

Çıkıp taht-1 çemende cümle eşcâra şâh oldu

Urundu jâlelerden başına tâc-1 mücevher gül

Açıp bayrak-ı zanbak ser-ta-ser cem oldular ezhâr
Gülistân mülkine 'azm itdi çekdi hayli leşker gül

Açıldı lâleler gülzâr döndü âteşistâna
Şerâre gonca-i terdir ocâğ-ı gülde ahger gül

Verir gökden nişâne hâsılı sahn-ı çemen şimdi
Kevâkeb yâsemen meh zanbak u mihr-i münevver gül

Elinde hâr-ı tiğ belinde dâmen gark-ı hûn olmuş
Sanasın bâğçede cengâver ü merd-i dilâver gül

Murâdı bülbülün bu âl ile kanına girmekdur
Taşur bilde nuhufte hârden hemvâre hançer gül

Gelüb båd-ı hazân bir gün ider berbâd çok sürmez
Ki eyler 'andelîb-i zâre çok cevır ü sitemler gül

Giriftâr eylemiş bülbülleri hep hâr-ı hicrane
Olur mı hiç bu gülizâr-ı âlemde mu'ammer gül

Dem-â-dem ağlamakda ah-ı feryâd itmede bülbül
Gelüb açılmada sahn-ı çimende 'ayşda her gül

Meğer kim goncalarla 'işret eyler yine terkden
Yakubdur şem'i kâfûru çemen bezminde yer yer gül

Kızıl mestâne geldi subhdem bezm-i gülistâne
Şarâb-ı âldan destinde bir lebrîz-i sâgar gül

Libâs-ı âl giymiş hem takınmış jâleden dürler
Harîm-i gülsitânda sanki bir nâzende duhter gül

Hezârın âh-ı bâğı şöyle tutmuşdu ki hayretten
İdübdür perde-i nâmûsını sad-çâk ekser gül

Vücûdu ra'şesin sanma nesîm-i subh demindur
Tokundı bâd ehl-i bülbülün teb tutdu ditrer gül

Gelüb açılmada hârile hem-meclis olub her dem
Hasedden bülbüli şûrîde-i nâlende eyler gül

Bu denlü nâle vü feryâd-ı ateşbâr-ı bülbülden
Ne hâletdur 'acebkim olmadı bir kez mü'esser gül

'Îzâr-ı lâle-fâm u hâl-ı müşk-i yâre seyr eyle
Eger kim görmediği bâğ-ı âlemde mu'teber gül

Açılısunda sana hep dâğ-ı hûn-âlûdesin seyr it
Muhabbet ateşîn izhâr kılmaz gerçi saklar gül

İdüb pür-şerha cismin gark-ı hûn olmazdı ser-tâ-pâ
Belâ-yı 'aşkla ger olmasa idi ser seri ser gül

Seherden bâğa gelmiş Gülşenî dervîş sûretde
Elinde jâleden tesbîh okur evrâd-ı ekber gül

Meger şerh etmedir kasdı Gülistân ile Bostânı
Ki yapmış sad-hezâr evrâkdan bir tâze defter gül

Ele evrâk-ı âl almış edinmiş sünbülü hâme
Ki tahrir ede vasf-ı hazret-i şâh-ı peyâm-ber gül

O bir şehkim şahenşâh-ı serîri kâb-ı kavseyndur
Muğaylânda biturdu mağcerayı tâze u ter gül

Ki ya'ni Ahmed'ül-muhtar fahrü'l-enbiyâ anın
Mübarek hûyı hoş-büyundan aldı bûyı ahmer gül

Habîb-i hazret-i mevlâ şefî' ehl-i 'isiyâna
Ayâ gülzâr-ı hikmetde açılmış cismi bir ter gül

Sen öyle bir gül-i tersin ki bu gülzâr-ı âlemde
Ne açıldı ne açılma gerek bir sana benzer gül

Çimenzâr-ı nübüvvetde hatın müşkîn sünbüldür
Gülistân-ı risâletde ruhun bir taze hoşter gül

Kadındur serv-i nâz-ı bositân-ı sidre-i âlâ
Hadındur gülsitân-ı kurb u ev-ednâda ezfer gül

Hat u zülfün yanında hâr-ı hatdur sünbül u rismân
Gül-i hüsnün katında berg-i huşkile beraber gül

Açılmışdur senin gülzâr-ı hüsnün gülleri ol dem
Degildi safha-i bâğ-ı dü âlemde musavver gül

Bu sûret-hâne-i dehr içre kilki sâni'-i hikmet
Gül-i hüsnün gibi nakş itmemişdur hiç dilber gül

Cihân bağında ârâm eylemez vaslın hevâsıyla
Açupdur bâl u per manendi tâvûs uçmak ister gül

Görenler jâle düşmüş zann iderler gerçi kim amma
İdüb verd-i 'izârın arzû hem-vâre ağlar gül

Alub destine bir gülgûn varaklı mushaf-ı ziba
Seherden ayet-i evsâf-ı hüsnün eyler ezber gül

Görüb şemşîr-i engüştin ile şak itdüğün mâhı
Mirâs-ı tiğ-ı kahrından taşur baş üzre miğfer gül

Alaydı şâh-ı gül su barmağından cûş iden sudan
Hazân görmez kalurdu tâze u ter tâ mahîşer gül

Nice mâlik olurdu böyle reng u bûy-ı zîbâya
Egerçe olmasaydı feyz-ı inkâsıyla mazhar gül

Nihâl-ı gül bulaydı perverîş ger cûyı lutfunla
Olurdu afitâb-ı âlem ârâsıyla hem-ser gül

Eger kim zerre-veş nûr iktibâs itseydi rûyundan
İderdi bir ziyâ dehri misâl mihr-i envar gül

Gül-i gülzâr-ı hüsnün bülbül-i dil arzû eyler
Gülistân-ı dü âlemde değil makbûl ahir gül

Temennâ-yı ruhun murg-ı dile andan da balâdur
Niçe eyler temennî 'andelîb nağme perver(ür) gül

Zülâl-1 şefkatın seyr-i visâlin isterem yârin
Gülistân-1 cinânda istemem ben ab-1 kevser gül

Dirîğ etme Reşid-i mübtelâ-yı vird-i îsyândan
Gülâb-1 şefkatın yevmüş-şûrâ-yı rûh-i peyker gül

Bu dest-âvîz-i nâ-çizem kabûl it yâ Resûlullah
Eger bir berg-i sebze ya eger bir dane kemter gül

4. Şiirin Şerhi

1. Bahâr ir(er)di açıldı gülsitân içre ser-a-ser gül

Dimâg-1 âlemi hoş-bûyla kıldı mu'attar gül

Bahar erdi, gül bahçesinde baştan başa güller açıldı. Gül, âlemin içini, dimağını güzel kokusu ile doldurdu.

Gülün açılma mevsimi olması hasebiyle nesib bölümü bahar tasviriyle başlamaktadır. Klasik şiirde, gül kokusu yerine bahar kokusu denilmektedir. Zira bahar, gül ile başlayıp yine onunla anılmaktadır. Yani bahar mevsimi gül mevsimi demektir. Sufiler, “Peygamber bir gül görüp, onu öpüp gözlerine bastırması ve ‘kırmızı gül Allah’ın muhabbetinden [kibriya] bir parçadır’ (Schimmel, 2001: 236) diyerek güle karşı sevgilerini dile getirmektedirler. Diğer bir inanışa göre gül, Peygamber’in terinden bitmiştir, dolayısıyla dünyadaki en güzel, en değerli çiçektir. (Schimmel, 2001: 237). Kokusunu Hazret-i Peygamber’in terinden aldığına inanılan gül, güzel kokusuyla daha ilk beyitte insanın içini kaplamaktadır. Buradaki bütün âlem lafzı alelade bir söyleyiş değildir zira bu şiirin muhatabı Kutsî hadiste de nakledildiği üzere “Levlâke levlak lema halaktül eflak/ sen olmasaydın kâinatı yaratmazdım” (Yıldırım, 2018: 156) âlemin yüzü suyu hürmetine yaratıldığı Allah’ın sevgilisidir.

2. Çıkıp taht-1 çemende cümle eşcâra şâh oldu

Urundu jâlelerden başına tâc-1 mücevher gül

Gül, çiğ tanelerinden yapılmış mücevher bir tacı başına takındı. Çemen tahtına geçip bütün ağaçlara şah oldu.

Hz. Muhammed nasıl ki bütün yaratılanların şahıdır, gül de onu sembolize ettiğinden çemen tahtında oturup bütün çiçeklere şah olmuştur. Çiğ tanelerinin tane tane olması ve parlaması mücevher için teşbih unsuru olarak

kullanılmıştır. Sabaha karşı ısı kaybının sonucu olarak bitkiler üzerinde oluşan su kabarcıkları, gülün başında mücevher bir taç gibi tasavvur edilmiştir.

3. Açıp bayrak-ı zanbak ser-ta-ser cem oldular ezhâr

Gülistân mülkine âzm itdi çekdi hayli leşker gül

Gül zambaktan olan bayrağını açınca bütün çiçekler toplandı. Bu hâletle gül bahçesine saldırmak için birçok asker toplamış gibi göründü.

Gül bahçesi savaş meydanı olarak tasvir edilmektedir. Bu imaj Taşlıcalı Yahya'nın benzer bir tablo çizmiş olduğu

Goncalar bayraklar u gülzâr meydân-ı gazâ

Nizeler serv ü siper güller durur 'ar'ar livâ" (Divan, 1977: 75)

beytini hatırlatmaktadır.

Bu savaş meydanında zambak, şeklinden dolayı bayrağa, etrafında bitmiş olan çimenler orduya teşbih edilerek gülün, gül bahçesine saldırmak için asker topladığı söylenmektedir. Gül, burada serdar olarak remz edilmiş bu da kudrette delalettir. Bu serdarın cengi gaza cengidir. Allah'ın H. 610 yılı Ramazan ayının 27. günü Kadir Gecesi'nde Hz. Muhammed'e Cebrâil aracılığıyla tebliğ etmiş olduğu dinin yayılmasının cengidir. Kur'an-ı Kerim'in "Önce sen yakın akrabalarını uyar - iman edip sana tâbi olanları sen merhamet kanatlarının altına al!" (Şuara/ 214-215) ayetleri ile Hz. Peygamber en yakınlarından başlayarak peygamberliğini ilân edip İslâm'ı yaymaya başlamıştır (Güzel, 2009: 135). Bahçede bayrağının altında asker toplayan gül ile İslâm'ın kutsal sancağını açıp bütün insanlığı davet eden Hz. Peygamber sembolize edilmektedir. Yine etrafında askerlerini topladıktan sonra "gülistan mülkine" azmeden gül, onun akraba ve yakınlarından sonra diğer kavimlere yönelmesini çağrıştırmaktadır.

4. Açıldı lâleler gülzâr döndü âteşistâna

Şerâre gonca-i terdir ocâğ-ı gülde ahger gül

Laleler açılınca gül bahçesi ateşgâha döndü. Gülün ocağında; gül ateş, kıvılcım ise yeni açmış bir goncadır.

Tasavvufi inanişta gülşen, gönül açıklığının adı, kir ve pastan temizlenerek Allah'ın zâtî sıfatlarının tecellisine hazır hale gelen kalbin simgesidir. Aziz Mahmûd Hüdâyî'ye göre de gülşen dost bahçesi, bülbül ise dost ilinin mihmanıdır (Çukurlu, 2017: 200). Gül bahçesi, kırmızı lalelerin açılmış olmasından dolayı kızıl renge boyanmıştır. Şair bu durumu ateşten bir bahçeye teşbih etmiştir. Devamında buranın gülün ocağı olduğunu söylemektedir. Ateşistana dönen bağ, ocak olarak tasvir edilmiş; gül, bu ocağı

yakan ateş olduğuna göre açılmamış gül goncası da kıvılcım olarak tasavvur edilmiştir. Ayrıca kutsal kabul edilen ateş ve ocak halk arasında ev manasına da gelmekteydi, bu sebeple eskiler ocaklarını hiç söndürmezmiş. Öyle ki ocağı sönen kimselerin başına bir musibet geleceği düşünülmekteydi. “Ocağın tütsün” gibi alkışlar ile “ocağın sönsün” “ocağına incir ağacı dikilsin” gibi kargışların hala bugün bile kullanılıyor olması ocağın kültürümüzdeki ehemmiyetini göstermektedir.

5. Verir gökden nişâne hâsılı sahn-ı çemen şimdi

Kevâkeb yâsemen meh zambak u mihr-i münevver gül

*Çimen meydanı gökten nişan veriyor sanki (zira) orada yasemin yıldız,
zambak ay, gül ise parlak güneş olmuştur.*

Bahçedeki çiçekler gökyüzü cisimlerine benzetilmiştir. Her çiçeğin kendine has şekil özelliği burada teşbih unsuru olarak kullanılmıştır. Klasik şair çok iyi bir gözlemcidir. Şekil benzerliği teşbih unsuru için en önemli ölçüttür. Bu bağlamda yasemin yıldız, zambak ay, gül ise parlak bir güneştir. Gülün güneş olarak tasavvur edilmesinin nedeni yalnızca şekil benzerliği değildir. Hz. Peygamber’i sembolize eden gül, güzelliğin “mutlak kaynağı”dır. Nasıl ki ay ve diğer yıldızların ışığının mutlak kaynağı güneş ise bahçe olarak tasavvur edilen bu âlemin güzelliğinin mutlak kaynağı da Hz. Peygamber’dir. İbn Arabî, varlığı ancak mutlak varlığa bağımlı olan izafî varlıkları karanlık, mutlak varlığı da bu karanlıkları aydınlatan nûra benzetmektedir. Bu bağlamıyla kâinattaki en büyük nûr kaynağı olan güneş mutlak varlığa, nûrunu ondan olan ay ve yıldızlar da îzâfî varlığa teşbih edilmektedir (Izutsu, 2005: 130). Hz. Muhammed en “kâmil insan” olduğundan kâinatın da en güzel aynasıdır. Gayrı mevcudat da bu aynadan yansıyan nûr ile diğer yıldızlar gibi karanlık ve soğuk olan özlerini aydınlatıp ısıtılmaktadır.

Ahmet Hamdi Tanpınar da “saray istiaresi” bahsinde gül ile güneş arasındaki bağlantıya değinmektedir. Burada sevgili hükümdara benzetilir, o kalp âleminin hükümdarıdır. Bu sistemde hükümdara asıl özelliği veren güneştir. Gül, bulunduğu yeri tıpkı güneş gibi parıltısıyla aydınlatır. Yani güneş nasıl ki göğün şahı, aslan ormanların kralı ise gül de bahçenin padişahıdır (2013: 27). Âlemin şahı olan Peygamber’in bahçenin padişahı olan gül ile sembolize ediliyor olması da bu sebeplerdir.

6. Elinde hâr-ı tiğ belinde dâmen gark-ı hûn olmuş

Sanasın bâğçede cengâver ü merd-i dilâver gül

*Elinde dikenden kılıç, belinde kana batmış etekle, gülü bahçede yiğit
bir savaşçı sanırsın.*

Gül şimdi de bahçede serdar olmuştur. Cengâver olduğu daha önce de söylenmiş olan gül savaşmaya başlamıştır. Dallarındaki dikenleri elinde kılıç olarak, sarkan yapraklarının kırmızı rengi ise eteğinin kana batmış olması olarak tasavvur edilmiştir. Belli ki bu savaş kanlı bir savaştır. Renginden dolayı kan da sıklıkla gül ile birlikte anılmaktadır. Benzer bir söylem de Fuzûlî'nin

*Vaslından ayrı n'ola kanım dökülse gül gül
Ben gülbün-i firâkım bu fasldır bahârım* (Divan, 2016: 106)

Gülün kenara dökülen yapraklarını akan kan gibi tasavvur ettiği beytinde görülmektedir.

7. Murâdı bülbülün bu âl ile kanına girmekdur

Taşur bilde nuhufte hârden hemvâre hançer gül

Bülbülün isteği bu hile ile kanına girmektir. (Bunun için) Gül belinde sürekli dikenden hançer taşır.

Gül bülbül hikâyesi yukarıda verilmiştir. Bu efsanevî aşk hikâyesi bütün edebî muhitlerin malumudur. Aşk şehidi olan bülbülün hikâyesi özetle şöyledir; bülbül sabaha kadar ah u figan edip gülün açılmasını bekler, sabaha karşı uyku basınca uyanık kalabilmek için gülün dikenlerine dayanır ancak kan kaybetmeye başlar. Gülün açıldığını görür ama artık mecali kalmamıştır. Kaybettiği kanlardan sebep yaşamaya takat getiremez (Pala, 1990: 189) can çekişmekte olan bülbülün kanı gülün üzerine doğru damlar, böylece gülü kırmızıya boyar. Bu beytte bülbülün yaptığı hile gülü görebilmek arzusuyla uyanık kalabilmek için dikene dayanmaktır. “Kanına girmek” deyimini tevriyeli kullanılmıştır, hem kandırmak manasında hem de gerçek manasıyla bülbülün gülün dikenleriyle kendi kanını akıtması olarak kullanılmıştır. Gül kendini bülbülden korumak, ona kanmamak için sürekli dikenden hançer taşır belinde nitekim bülbülün canını alan da bu hançerdir. Buradaki “âl” sözcüğü de hem hile hem de kırmızı manasına geldiği için tevriyeli kullanılmıştır.

8. Gelüb bâd-ı hazân bir gün ider berbâd çok sürmez

Ki eyler ândelîb-i zâre çok cevri ü sitemler gül

Bu durum çok sürmez hazan rüzgârı bir gün gelip yele verir çünkü gül, zavallı bülbüle çok cevri ve sitem etmektedir.

Klasik şiirde maşukun âşiğa kayıtsız kalıp ona çok cevri u cefa çektirmesi ve âşğın da ahının tutması sıklıkla kullanılan bir durumdur. Burada sonbaharda sararıp solan yaprakları rüzgârın önüne katıp savurması hadisesi hüsn-i ta'lîl ile gülün bülbülün ahını almış olmasına bağlanmıştır. Gülün saltanatı baharın sonlarına kadardır. Hazan rüzgârı ile de bir tek yaprağı dahi kalmaz.

9. Giriftâr eylemiş bülbülleri hep hâr-ı hicrane

Olur mı hiç bu gülizâr-ı âlemde mu'ammer gül

Gül, bülbülleri ayrılık dikenlerine tutsak etmiş, (hal böyleyken) kendisi uzun ömürlü olabilir mi hiç?

Gül, vefasızlık yaptığı için cihan bağında mutlu olamayacaktır. Gül, ilkbaharda goncadır, yaza doğru açar ve sonbaharda da ömrünü tamamlayarak kuruyup gider. Ekseriya bitki de böyledir baharda yeşerir, hazanda yaprak döker. Bu bağlamda ilkbaharda bütün görkemiyle açan gülün çemen tahtındaki saltanatı da sonbahara kadar olacaktır. Gülün mevsimlik yeşerip tekrar yaprak dökmesi hadisesi yine hüsn-i ta'lîl ile gülün bülbüle ezelden beri çektirmiş oldukları neticesinde ömrünün kısalmış olması olarak tasavvur edilmiştir. Benzer bir ibare yine Fuzûlî'nin Gül Kasidesinde de geçmektedir.

*Bî-vefahîğ 'âdetin dutmuş anuñçündür bu kim
'Ömrden olmaz cihan bağında ber-hurdâr gül (Divan, 2000: 45)*

Gül, aşığa ya da daha özel bir tabirle bülbüle karşı kayıtsızdır. Gülün doğal yaratılışından olan dikenleri de bu duruma delil olarak gösterilmektedir. Yani dikenleri bülbül ile arasında ağyardır. Gül dikenlerle bülbülleri ayrılık ateşine salmaktadır. Buradaki durum daha önce bahsedilmiş olan bülbülün şehit olma durumuna telmihtir. Gül istemeyerek de olsa bülbülü katletmiştir. Gülün dikenleri hem bülbülün canına mal olmuştur hem de onu cananından ayırmıştır. Bu veballe âlemin gül bahçesinde kendisinin uzun ömür sürmesi beklenemez.

10. Dem-â-dem ağlamakda ah-ı feryâd itmede bülbül

Gelüb açılmada sahn-ı çimende 'ayşda her gül

Gül, çimen meydanına gelip her işret ettiğinde; bülbül, sürekli ağlayıp feryat etmekte.

Yine klasik şiirde sıklıkla rastlanılan bir durum söz konusudur. Maşuk gayrılarıyla âyş u işret etmekte âşık uzaktan bakıp kahrolmaktadır. Gülün açılması, etrafındaki bitkiler ile hemhâl olması, bülbülün ötüşü de feryat etmesi olarak hayal edilmiştir.

11. Meğer kim goncalarla 'işret eyler yine terkden

Yakubdur şem'i kâfûru çemen bezminde yer yer gül

Gül, çimen meclisinde yer yer kâfûr mumunu yakıyor, meğerse yeniden goncalarla işret ediyormuş.

Kâfur yuvarlak şeklinden dolayı yer yer asılan mumlara benzetilmiştir. Aydınlatma eğlence meclislerine göndermedir. Yine *eğlence meclisinin aydınlatılması durumu* Fuzûlî'de de geçmektedir.

*'Aş için gül-şen şeb-istânnın münevver kılmağa
Her ağaçda asdı bir kandil-i pür-envâr gül (Divan, 2000: 46)*

Gül bu defa kâfuruların arasında açmıştır. Gül, dalında olan henüz kâmilan açmamış olan goncalarından ayrı düşünülemez. Ayrılamıyor olmaları eğlence için toplanmaları olarak tasavvur edilmiştir. Bu durumda gül çemende goncaları toplayıp eğlence yapan biri olarak hayal edilmiştir. Dikkat edilmesi gereken bir diğer husus “yine terkten” ibaresidir bu söylemle şair bu eylemin daha önce de yapılmış olduğunu söylemektedir. Baharın gelişiyile insanın ruh hali değişmekte ve “içi içine sığmayan” insan “tövbe”sini bozarak “yeniden” eğlence meclisi tertip etmektedir. Misk, kâfur gibi güzel kokular birleştirmeyi ve şarabı Cemşid bulmuştur, buradaki işret meclisinde kâfur mumlarını yakmakla da Cem'in eşsiz içki meclislerine gönderme yapılmaktadır.

12. Kızıl mestâne geldi subhdem bezm-i gülistâne

Şarâb-ı âldan destinde bir lebrîz-i sâgar gül

Gül, sabah vakti, kendinden geçmiş bir vaziyette elinde ağzına kadar kırmızı şarap ile dolu (bir) kadehle gülistan meclisine geldi.

Sabahları güneş doğmadan önce peyda olan kızılılık, şarap için teşbih unsuru olarak kullanılmıştır. Gül seher vakitlerinde havanın soğukluğu nedeniyle büzülür bu şekli kadeh olarak tasavvur edilmiş. Öte yandan elinde lafzı, gülün dalında açan goncayı da düşündürmektedir. Sabahları esen hafif rüzgârın etkisiyle sallanan gül sarhoştur. Kıp kızıl gül tomurcuğu da ağzına kadar dolu şarap kadehidir. Havadaki kızılılık, gülün rengi, şarabın rengiyle kızıl bir tablo çizilerek anlatım kuvvetlendirilmiştir (Bachelard, 2007: 97). Burada mest eden şarap “engur bade”si değildir. İlahi aşkın sembolü olan “şarap”tır. Aşkın şarap ile sembolize edilmesinin sebebi her ikisinin yapısındaki benzerlikten ileri gelmektedir.

... şarap ve aşk içkisinin eşdeğerliği, her ikisinin yani hem aşkın hem de şarabın özelliklerinde yer alan benzerlikler üzerine kurulmaktadır. Şarap içen kişi, sarhoşluk denilen geçici bir şuur kaybı tecrübe eder ve bu sarhoşluk deneyimi onda akıl melekesini hükümsüz kılar. Aynı şekilde ilahî aşk da âşıkın aklını gönül karşısında hükümsüz kılmakta, bu yönüyle onda tasavvuf ıstılahınca “sekr” adı verilen sarhoşluk durumuna kapı aralamaktadır. Aşk, tecrübe edilmeye başladığı anda neşe ve sevinç kaynağı olmaktan çok acı ve ıstırap sebebidir. Aşkın başlangıçta temsil ettiği bu manevi acı şarabın da içildiğinde duyulan tatsal acılığıyla örtüşmektedir. Süreç ilerledikçe âşığın

derdinin sevgilinin vuslatıyla sevince dönüşmesi gibi şarap içildikçe husule gelen sarhoşluk da onun tadındaki acılığı lezzete dönüştürmektedir (Kuzu, 2014: 967).

Bu bağlamıyla beytte gülün “şarap”tan sarhoş olup yerinde duramaz olma haliyle tasavvufi “sekr” hali kast edilmektedir.

13. Libâs-ı âl giyimiş hem takınmış jâleden dürler

Harîm-i gülsitânda sanki bir nâzende duhter gül

Gül, kırmızı elbise giyinmiş, çiğ tanelerinden de inci takınmış. (Bu haliyle) sanırsın ki gülistan haremünde nazlı bir kızdır.

Gülün yaprakları kırmızı bir elbise, üzerindeki çiğ taneleri de ziynet eşyası olarak düşünülmüş. Burada gül, gül bahçesinde nazlı bir kıza teşbih edilmiştir. Hemen üstteki beytte şarap kadehine teşbih edilmiş olan gül bu beytte de nazlı bir kıza benzetilmektedir. Bu bağlamıyla kızıl entarili nazlı (nazlandıran) kız “duhter-i rez”den başkası değildir.

14. Hezârın âh-ı bâğı şöyle tutmuşdu ki hayretten

İdübdür perde-i nâmûsını sad-çâk ekser gül

Bülbülün hayret ahı, bağı öyle bir tutar ki gül (dayanamayıp) genellikle namus perdesini yüz parça eder.

Bülbül âşik olarak yine ah etmekte, ahı da tutmaktadır. Goncanın etrafındaki yeşil yapraklar perde olarak tasavvur edilmiştir. Gül yapraklarının açılıp gülün zuhur etmesi doğal hadisesi bülbülün ahının tutmasına bağlanmıştır. Gonca olan gül, artık kendi halinde olan kimsenin göremediği gonca değildir, yüz parça olmuş yaprakları arasından gül çıkmıştır. Gülün yapraklarının arasından çıkmamış hali Fuzûlî’de de perdenin arkasında oturan biri, çıkan hali de “ortaya düşmek” olarak düşünülmüş;

Gül ne nisbetdür sana senden ana yüz fark var

Sen büt-i perde-nişînsen şâhid-i bâzâr gül (Divan, 2000: 45)

Yani doğal bir hadise olan tomurcuğun açması durumu gül için herkesin ulaşabildiği, görebildiği bir duruma yol açtığından “namus perdesi”ni yırtmak olarak hayal edilmiştir. Tasavvufi sembolizmde gonca birliği, açılmış gül ise birliğin çokluk halinde görünüşünü temsil etmektedir. Gül bahçesi ise gönül açıklığı yahut kirinden pasından arınmış kalbi sembolize etmektedir (Ayvazoğlu, 2008: 95). Öte yandan âşığın hayret durumu da Allah huzurunda, hakikat ehlinin ve ariflerin kalplerine gelen hâli (Cebecioğlu, 2014: 202) çağrıştırmaktadır. İbn Arabî de “hayret” kavramını; Kesret’de Vahdet’i ve Vahdet’de de Kesret’i ya da Kesret’i Vahdet ve Vahdet’i de Kesret gibi görebilmenin yani bir “zıtların çakışması”nın gerçekleşmesinin sonucunda çıkan durum olarak nitelendirmektedir. Aslında bu, metafizik bir hayrettir; zira burada vücudun tek mi yoksa çok mu olduğuna karar verebilmesi

bakımından âlemde gördüklerinin gerçek tabiatı, beşere engel olmaktadır (İzutsu, 2005: 57). Yani bu durum insanın, keşif yoluyla nazar kıldığı âlemin esrarı karşısında, gözündeki perdenin aralanmaya başlamasıyla kişide oluşan durum olarak tasvir edilmektedir. Gülün zuhur edebilmek için perdelerini yırtmasında olduğu gibi insanın da hakikatleri görebilmek için gözündeki perdeyi yırtması gerekmektedir.

15. Vücûdu ra'şesin sanma nesîm-i subh-demindur

Tokundu bâd ehl-i bülbülün teb tutdu ditrer gül

Vücudunun titremesini sabahları esen latif rüzgârdan sanma, gül bülbüllerin (âşıkların) rüzgârının (ahının) şiddetinden ateşlendiğinden titrer gül.

Sabahları esen latif rüzgâr güle doğru esip yapraklarını açar. Gülün rüzgârda sallanmasının nedeni olarak bülbülün ahı delil gösterilmiştir. Bülbülün ahı gülü hasta etmiştir. Yine sabah rüzgârının esişiyle gülün sallanması doğal hadisesi, hüsn-i ta'lîl ile ateşlenen birisinin ateşin etkisiyle titriyor olması olarak hayal edilmiştir. Burada gülün “ateşlenme”si âşık olmaktan ileri gelmektedir. Gülün vücudu da artık bülbülün aşkına kayıtsız kalamamaktadır. Rüzgârın sürtünmesi sonucu gül iyice ısınıp ateşlenmiştir “... sürterek ateş yakma nesnel denemesinin tamamen mahrem yaşantılarca telkin edildiğine inanılacaktır. Her halde ateş olayı ile yeniden üretimi arasındaki devre bu yönden gidince en kısadır. Ateşin nesnel yeniden üretimi için birinci bilimsel hipotez aşktır” (Bachelard, 1995; 27). Aşkın yakıcılığı âşıklığın derecesine göre artmaktadır. Gül “mutlak sevgili”ye âşıktır, dolayısıyla bütün zerrelereyle “pişene” kadar ateşte yanması gerekmektedir.

16. Gelüb açılmada hârile hem meclis olub her dem

Hasedden bülbülü şûrîde-i nâlende eyler gül

Gül, diken ile açılıp aynı meclise oturdukça, perişan bülbülü kıskançlıktan inletir.

Gülün dikenini, bülbülün felaketidir. Gülün dikenini ile birlikte olması gülün bülbüle ihanet etmesi olarak tasavvur edilmiştir. Gülün sürekli rakiplerin yanında olması âşık için dayanılmaz bir ıstıraptır. Âşık-ma'şuk-rakip üçgeni burada da geçmektedir. Aşkın ıstırabına dayanmayıp çıldıran bülbül ile de çöllere düşen Mecnun'a telmih yapılmıştır.

17. Bu denlü nâle vü feryâd-ı ateşbâr-ı bülbülден

Ne hâletdur 'aceb kim olmadı bir kez mü'esser gül

Gül, bülbülün ateş saçan feryat ve inlemelerinden, nasıl olur da bir kere dahi etkilenmedi.

Âşığın içi aşkın yakıcılığından dolayı ateşle doludur. Öyle ki ah edince ağzından dumanlar çıkar. Sevgili ise âşığın hâllerine kayıtsızdır. İçten içe yanan, ağzından ateşli feryatlar çıkan âşığın bu inleyişinden sevgili nasıl olur da hala etkilenmemiştir. Bu şaşılacak bir durumdur. Bülbülün ötüşü gülün umurunda değildir. Zira güzel olan sevgilinin etrafında daima âşıklar bulunmaktadır. O bu duruma aşınadır.

18. 'Îzâr-ı lâle-fâm u hâl-ı müşk-i yâre seyr eyle

Eger kim görmediği bâğ-ı âlemde mu'teber gül

Eğer gül âlem bağında itibar görmezse, yârin lale renkli yanağını, misk kokulu benini seyret.

Gül âlem bağında itibar görmezse, yârin pembe yanağının üzerindeki misk kokulu benini seyretmekten başka çare kalmamaktadır. Şekli itibariyle bene benzetilen misk ayrıca kokusu bağlamında da önemlidir. Gülün güzel kokusunun karşısına misk kokulu ben konulmuştur.

Misk İslâm kültüründe hoş kokuyu ve güzelliği sembolize etmektedir. Klasik şairler, siyah renkli şeyleri sevgilinin saçı, beni ve kaşları için teşbih unsuru olarak kullanmaktadır. Şiirin muhatabı Hz. Peygamber olduğundan onun saçları da ancak kendisinin de cenneti tasvir eden hadislerinde teşbih unsuru olarak kullandığı misk kokusundan başkası olmayacaktır.

19. Açılısunda sana hep dâğ-ı hûn-âlûdesin seyr it

Muhabbet ateşin izhâr kılmaz gerçi saklar gül

Gül gerçi ateşten olan sevgisini açığa vurmaz saklar ama bir açılırsa sana (sen de) hep kana bulanmış yarasını seyret.

Gülün gonca halinde iken ki hâli kendisini saklayan, aşk ateşini açığa vurmeyen ketum biri olarak tasavvur edilmiştir. Açılması durumunda göreceklere âşık takat getiremeyecektir zira bülbülün canına kıydığına delalet olan kan zuhur edecektir. Gülün ortasındaki karaltı yara olarak düşünülmüştür, aşkın yakıcılığına telmih olarak bu yara yanık yarasıdır.

Hakikat sırlarının aşikâr edilememesinin nedeni insanların bunu kaldıramayacak olmasıdır. Peygamberlere vahiylerle mühim sırlar tebliğ edildi lakin onlar bunun ancak halkın anlayabileceği kadarını söyleyebildiler yani her peygamber muhabbet ateşini saklamaktaydı. Rivayete göre Hz. Muhammed'e Miraç'ta çokça sır bahşedilmiştir. Peygamber Efendimiz, Allah'ın kendisine ihsan ettiği esrar ve hikmet denizinden bir damlasını, ilmin kapısı Hazret-i Ali'ye de emanet eder ve kimseye söylememesi gerektiğini söyler. Hz. Ali söyleyemediği sırları kör bir kuyuya bağırabilmiştir (Pala, 2000: 390). Beytte de bu duruma gönderme yapılmaktadır. Gül olarak remz edilen Efendimizin İlâh-i aşk sırlarını aşikâr etmemesini, bu sırların ifşa

olması durumunda buna dayanamayacak insanların bundan çok yara alacakları söylenmektedir. Nitekim “divane” olarak tabir edilen velilerin bu sırlar karşısında delirdiğine inanılarak hürmet gösterilmektedir.

20. İdüb pür-şerha cismin gark-ı hûn olmazdı ser-tâ-pâ

Belâ-yı ‘aşkla ger olmasa idi ser seri ser gül

Gül, eğer aşk belasında serserilerin başı olmasaydı, cismini yara bere içinde bırakıp da baştan ayağa kana bulamazdı.

Gül başıbozuk, yağmacıların başı olarak düşünülmüştür. Daha önce cengaver olan, kılıç çeken, savaş hazırlığı yapan gül burada da serserilerin başına geçip aşk için savaşmış, bu kanlı savaşta baştan ayağa kana bulanmıştır. Gülün açılan yaprakları dilim dilim olmuş, yara bere içinde kalmış olması olarak hayal edilmiştir. Gül rengi sebebiyle sürekli kan ile birlikte anılmaktadır. Kasidenin başından beri savaş meydanı tasviri hep bu sebeptedir. Gül, eğer aşk belasını talep etmeseydi bu kadar yıpranmayacaktı. Aşk sırrının peşine düşen, ‘aşkın belalarına göğüs germek zorundadır. Bu belaları göğüslerken gülün yaprakları yırtılmış, paramparça olmuştur. Gül, yapraklarından akan “gül-âb”la sırlıslık olmuş bu da baştan ayağa kana batmış olarak tasavvur edilmiştir.

21. Seherden bâğa gelmiş Gülşenî dervîş sûretde

Elinde jâleden tesbîh okur evrâd-ı ekber gül

Gül, sabahtan bağa dervîş kılığında gelmiş, elinde çiğ tanelerinden tespih büyük virdleri (Allah’ın sıfatları) okumaktadır.

Burada artık tasavvuf sinyalleri verilmeye başlanmıştır. Gül bir mücadele içerisindeydi evet ama asıl amacı yeni yeni verilmektedir. Gülün gece boyunca soğuk havanın etkisiyle büzülen yaprakları seher vakti açılır. Açıldıktan sonra gülün üst üste duran taç yaprakları mecmuaya benzer, bülbül ise o mecmuadan şiirler okur. Gülün mecmua gibi olan yapraklarını açması ve şiirler ezberlemesi hâfızların seher vakti Kur’an’ı ezberlemesini çağrıştırmaktadır. Seyr-i sülûke giren dervîş de maşukuna ulaşmak için çokça çile çekip merhale geçmek zorundadır. Çiğ taneleri, tespih habbesi olarak düşünülmüştür. Gülün yapraklarına düşmüş olan bu çiğler elindeki tespih olmuştur. Elinden tespihi düşürmeyen bu dervîş durmadan Allah’ın sıfatlarını zikretmektedir. Dervîşin Gülşeniye tarikatından seçilmiş olmasının en önemli nedeni, tarikatın adını “gül”den almış olmasıdır. “İbrahim Gülşenî, mürşidi Dede Ömer Rüşenî'nin kendisine bir gül vererek, "Sen ol bağ-ı bekanın gülşeninin" demesi üzerine mahlası Heybeti'yi Gülşeni olarak değiştirmiş, tarikatın adı da bu kelimeye nisbet edilmiştir” (TDV, 1996: 256). Beytten ayrıca Gülşeniye tarikatı ibadet usullerinden olan sabah vakti tesbih okumaya da işaret edilmektedir. Muhyi-i Gülşenî Gülşeniye'nin evrad ve ezkarının zaman ve mekânı hakkında şunları söylenmektedir; sabah namazından sonra

Yasin Suresi okunur sonra bunun üçte biri kadar da ayetler tilavet edilir, sesli tevhit ayet ve dualar okunduktan sonra herkes hücrelerine çekilmektedir (Kara, 1998: 45). Bir diğer benzerlik ise şekil benzerliğinden ileri gelmektedir. Gülşenilerin sesli olarak yaptıkları zikirlerde dervişler şeyhin etrafında halka oluşturacak şekilde dizilir. Ritmin artırılmasıyla birlikte ayağa kalkan dervişler, el ele tutuşarak sağdan sola doğru yürümeye başlarlar. Sol ayaklarını "kutubhane" denilen zikir halkasının merkezine, sağ ayaklarını da ters yöne doğru atan dervişler, sol ayakla birlikte bedenlerini öne doğru eğerken sağ ayakla doğrulurlar. Bu hareket yukarıdan bakıldığında bir gül goncasının açılıp kapanması şeklinde görünmektedir. Gülşenî tacının pembe renkli ve yeşil destarlı olması bu görüntüyü daha da estetik hale getirmektedir (TDV. 1996: 257).

22. Meger şerh etmedir kasdı Gülistân ile Bostânı

Ki yapmış sad-hezâr evrâkdan bir tâze defter gül

Meğerse gülün niyeti Gülistan ile Bostan'ı şerh etmiş çünkü yüz bin yapraktan yeni bir defter yapmış.

Yukardaki beytin devamı olan beytte gülün sabah erken kalkmasındaki maksadı açıklanmaktadır. Gül açarken etrafındaki yeşil yaprakları ayırarak çıkar. Buradaki hayal, gülün onları yüz bin parçaya ayırıp yırtmasıdır. "Yüz bin" sayısı mübalağadır elbet, paramparça olduğunu söylemek için kullanılan bir sayı motifidir. Yeni açılan bu gülün taze yaprakları, taze bir defterdir. Gül, kıymetli olan bu defter üzerine ünlü İranlı mutasavvıf şair Şeyh Sa'di Şirazi'nin tasavvufi-didaktik eserleri Bostan ve Gülistan'ı şerh etmek niyetindedir. Adı geçen eserlerin gül tarafından şerh edilmek üzere seçilmiş olmasının en önemli nedenlerinden biri "gül bahçesi" manasına geliyor olmalarıdır.

23. Ele evrâk-ı âl almış edinmiş sümbülü hâme

Ki tahrir ede vasf-ı hazret-i şâh-ı peyâm-ber gül

Gül, eline kırmızı bir yaprak almış, sümbülü de kalem yapmış ki peygamberler şahı Hazret-i Peygamberin vasıflarını yazsın.

Burada gül asıl niyetini aşikâr etmektedir. Şekil benzerlikleri üzerine kurulu bir imajla gül kâtip olmuştur. Kırmızı yaprakları kâğıt, sümbül ise kalem olmuştur. Âlemlerin şahı olan Hz. Peygamberin vasıflarını yazmak için gül eline kâğıt ve kalemi almıştır.

24. O bir şehkim şahenşâh-ı serîri kâb-ı kavseyndur

Muğaylânda biturdu mağcerayı tâze u ter gül

O bir şahdır ki kab-ı kavseyînin tahtının şahının şahıdır. Gül, bu taze macerayı deve dikeninden yeniden bitirdi.

Kabekavseyn, Hz. Peygamberin Hira Dağı'nda Cebrail ile aralarındaki mesafeyi sembolize etmektedir. "İki yay aralığı kadar" manasına gelen kelime Kur'an'da "sonra (ona) yaklaştı. Derken sarktı, (bu suretle O peygambere) iki yay kadar yahut daha da yakın oldu" (Necm 53/9) buyurulmaktadır. Necm sûresindeki ayetlerde bu durum şöyle anlatılmaktadır;

Kayan yıldıza yemin olsun ki, arkadaşınız Muhammed ne şaşırttı ne de sapıttı. Üstelik o, arzusuna göre de konuşmaz. Onun size tebliğ ettikleri kendisine gönderilen vahiyden başka bir şey değildir (Necm, 53: 1-4). Bunları (vahyi) ona muhteşem bir güce sahip olan (Cebrail) öğretti. O üstün özelliklere sahip bir melektir (Necm, 53/ 5-6). Cebrail vahyi getirdiği zaman ufkun zirvesindeydi. Sonra yeryüzüne doğru alçaldı ve (Muhammed'e) çok yaklaştı. Öyle ki, aralarında iki yay ucu kadar veya daha yakın bir mesafe kaldı. O sırada Cebrail Muhammed'e Allah'ın vahyedeceğini vahyetti (Necm, 53/ 5-10). Sidretü'l-müntehâ'nın (en uç noktadaki ağacın) yanında va'd edilmiş Cennetten (Cennetü'l-me'vâ) bir manzara eşliğinde. O sırada Sidre'yi muhteşem görüntüsüyle kaplayan öyle kapladı ki, Peygamberin gözü başka tarafa sapmadı ve kaymadı. O zaman Peygamber, Rabb'inin en büyük âyetlerinden birini gördü (Necm/53: 14-18) (Balci, 2011: 66).

Hz. Peygamber en yüce tahta çıkmış, Cebrail ile aralarında iki yay kadar mesafe kalmıştır. İnsanın ulaşabileceği en yüce mertebede olduğu için o şahların şahıdır. Bu macera öyle değerlidir ki adeta deve dikeninden gül bitirmektedir. Gül, onu zikrettiği için değer kazanmıştır.

25. Ki ya'ni Ahmed'ül-muhtar fahrü'l-enbiyâ anın

Mübarek hûyî hoş-bûyundan aldı bûyî ahmer gül

Kırmızı gül, kokusunu seçilmiş Ahmed'in yani nebilerin övüncü olan o mübareğin hoş kokulu huyundan aldı.

Son peygamber olan Hz. Muhammed (s.a.v) seçilmiş insandır. Yaratılan ilk şey onun ruhudur, her şey o nurdan halk edildi bu bağlamda o bütün kâinatın kaynağıdır. Allah'ın muhatap aldığı, habibim dediği bu yüce peygamber, bütün peygamberlerin de övüncüdür. Daha önce de söylenmiş olduğu gibi meşhur bir inanışa göre gül kokusunu Peygamberin terinin kokusundan almaktadır. Bu beytte de işaret edilen bu durumdur.

26. Habîb-i hazret-i mevlâ şefî' ehl-i 'isiyâna

Ayâ gülzâr-ı hikmetde açılmış cismi bir ter gül

Ey hikmet gülzârında açılan taze gül, yüce Allah'ın habibi asilerin şefaâtçisi.

Burada Hz. Peygamberin vasıfları anlatılmıştır. Allah'ın sevgilisi olması, kıyamet günü ümmeti için şefaathçi olacağı gül remzi üzerinden anlatılmaktadır. Dünya, hikmetlerinin gül bahçesi olarak tasavvur edilmiştir. Bu hikmetler kâinatın yaradılışındaki sırları anlayabilmek için gerekli olan tasavvufi bilgilerdir.

27. Sen öyle bir gül-i tersin ki bu gülzâr-ı âlemde

Ne açıldı ne açılma gerek bir sana benzer gül

Sen bu âlemin gül bahçesinde öyle taze bir gülsün ki, ne açıldı ne de açılır sana benzer bir gül.

Bu gül bahçesi içerisinde açılan bu gül, nadidedir ona benzeyen hiçbir gül açmamıştır ne de açacaktır. Gül bahçesinden kasıt içerisinde açılan her peygamberin bir gül olduğu peygamberlik silsilesidir. Ancak en ekmeli son açılanıdır. Yaratılanların en kıymetlisi, eşsiz benzersiz olan, son peygamber “O Cihân Güneşi”ne benzeyen hiçbir şey yaratılmamıştır. Onun vasıflarına sahip olan hiç kimse de yaratılmayacaktır. Zira o her bir peygambere bahşedilmiş olan yüce vasıfların kendisinde cem’ olduğu tek peygamberdir. Gül bahçesi olarak tasavvur edilen âlemin taze gülü de gönderilmiş son peygamberdir.

28. Çimenzâr-ı nübüvvetde hatın müşkîn sümbüldür

Gülistân-ı risâletde ruhun bir taze hoşter gül

Nübüvvet çimen-zarında tüylerin güzel kokulu sümbüldür. Risalet gülistanında yüzün en güzel (olan) taze bir güldür.

Şekil benzerliği sebebiyle yüzdeki tüyler çimene benzetilmiştir. Ama bu çimen sıradan bir çimen değildir Peygamberlik bağının çimenidir. O, bu bağın son gülüdür. İbn Arabî, bizler Nübüvvet zincirinin gerçek peygamberlerin sonuncusu olan Hazret-i Muhammed ile son bulduğunu biliyoruz der. Artık Muhammed Aleyhisselâm'dan sonra aynı zamanda da Müteşerrî' (şeriat getiren) hiçbir Nebî olmayacaktır. Hazret-i Muhammed'den sonra artık devir, İbn Arabî'nin Nübüvvet-i Âmme dediği yeni bir şeriat vaz'ının bulunmadığı devirdir (İzutsu, 2005: 205). Gül güzelliği sebebiyle yüze benzetilmiştir. “Gül yüz”, “gül cemal” gibi teşbihler hem Klasik hem de Halk şairinin sıklıkla kullandığı ortak motiflerdendir. Burada da Hz. Peygamberin yüzü risaletin gül bahçesinde güzel kokulu bir güle benzetilmiştir. İbn Arabî'nin nazarına göre hasta olan nefisleri iyileştirmekle görevlidir resul, Hz. Muhammed en kâmil resuldür bu bağlamda o bütün insanlığı iyileştirmek için gönderilmiş, son peygamberdir. Taze gül olarak nitelendiriliyor olması da bir önceki beytte de söylenmiş olduğu gibi en son gönderilmiş olmasına bağlanabilmektedir.

29. Kadindur serv-i nâz-ı bositân-i sidre-i âlâ

Hadindur gülsitân-i kurb u ev-ednâda ezfer gül

Boyun, naz bostanındaki en yüksek (sidre) servidir. Haddin yakınlığın gül bahçesinden 'belki daha az' mesafededir.

Boyun düzgünlüğü, uzunluğu için sıklıkla kullanılan servi benzetmesi burada da yapılmıştır. Ancak benzeyen Peygamberin boyu ise bu âlemdeki nazlı servi noksan kalır. Bu sebeple boy, Sidretü'l-Müntehâ'ya yani cennetteki ağaca benzetilmektedir.

Ayrıca bu ağaç insanın Allah'a doğru giderken ulaşabileceği son noktayı da remz etmektedir. Daha önce Hira'daki bu yakınlığa değinilmiştir. Yine burada da aynı hususa telmih yapılmıştır. Ev-ednâ; (böylece peygambere olan mesafesi) iki yay aralığı kadar 'yahut daha az oldu (Necm/9) ayetinden iktibasla peygamberin aldığı vahiyle insanların ulaşabileceği en yüce makama eriştiğine gönderme yapılmaktadır.

30. Hat u zülfün yanında hâr-ı hatdur sünbül u rismân

Gül-i hüsnün katında berg-i huşkile beraber gül

Sümbül ile halat, tüylerin ve saçlarının yanında diken ile yazıdır. Gül, gül cemalinin katında kuru yaprakla beraberdir.

Yine şekil benzerliği burada da baz alınmıştır. Mukayesenin yapıldığı beyitte tüyler ve saçlar karşısına sümbül ve halat konulmuştur. Gül güzelliğine karşı koyamamakta, kuru yaprakla beraber kalmaktadır.

Yukarıdaki beytlerde methedilerek yüceltilen "gül" bu beyit ile başlayıp devam eden diğer beytlerde kasidenin asıl Memduh'u ile zıt tabloya yerleştirilmiştir. Kasidenin başından beri yüceltilen gülün, Hz. Peygamber karşısındaki acziyeti ile yeni tablolar çizilmektedir.

31. Açılmışdur senin gülzâr-ı hüsnün gülleri ol dem

Degildi safha-i bâğ-ı dü âlemde musavver gül

Senin güzelliğinin gül bahçesinde güllerin açıldığı zaman. Gül, her iki cihan levhasında çizilmemişti bile.

Burada levh-i mahfuza gönderme yapılmaktadır. Yukarıda da değinildiği üzere yaratılan ilk ruh Hz. Muhammed'in ruhudur. Henüz âlem yaratılmadan, yani levh-i mahfuzda gül daha çıkmadan önce bile Hz. Muhammed'in güzelliğinin gülleri çoktan açmıştır. Hz. Peygamber "Âdem daha henüz balçıkla su arasındayken bile ben peygamberdim" (Izutsu, 2005: 185) demekle de yine bu duruma delalet etmektedir.

32. Bu sûret-hâne-i dehr içre kilki sâni'-i hikmet

Gül-i hüsnün gibi nakş itmemişdur hiç dilber gül

(Ey) Gül, bu suretler dünyasında gönül alan hiç kimse, hikmet sanatının kalemiyle senin gül cemalinin resmini çizememiştir.

Hikmet, amel ve bilgi bütünleşmesinden meydana gelmektedir. İnsanın gücü oranında dış âlemdeki nesnelere hakikatini bilip ona göre hareket edilmesini konu alan ilimdir (Cebecioğlu, 2014; 216). Allah'ın veli kullarının gönlüne bahşettiği bu bilgi sayesinde yaradılışa dair pek çok sır perdesi aralanmaktadır. Ancak Hz. Peygamberin güzelliği öyle yücedir ki “gönül gözü” olarak adlandırılan “keşif” yoluyla dahi bilinip anlatılamamaktadır. Dolayısıyla bu suretler dünyası yani âlem-i şuhutta gönül alan (sevilen, velî) hiç kimse hikmet kalemiyle onun güzelliğini resmedememektedir.

33. Cihân bağında ârâm eylemez vaslın hevâsıyla

Açupdur bâl u per manendi tâvûs uçmak ister gül

Cihan bağına sana ulaşmanın arzusu dışında hiçbir şey süslemez. (Bu sebeple) Gül, kanatlarını açmış tavus gibi (sana) uçmak ister.

Mutasavvıflar bu dünyayı, mutlak sevgiliden ayrılarak (ana vatandan) geldikleri bir çilehane olarak görmektedirler. Onların buradaki bütün çabası tekrar sevgiliye kavuşmaktır. Yaptıkları her şeyi bunun için yaparlar. O'nsuz bu dünya gerekmez. Bu kesret âlemi içinde vahdette ulaşmak isteyen mutasavvıfın gözü hiçbir şey görmez. Buradaki her şey mutlak yaratıcının tecellisidir. Dolayısıyla bu cihani, ona ulaşmanın arzusu dışında hiçbir şey süslemez, yaşamına anlam katmaz. Dikkat edilmesi gereken bir diğer husus da “tavus kuşu”dur. Cennetten kovulmuştur o da Âdem ve Havva ile birlikte, bu dünyada tekrar cennete kabul edilebilmek için çile çekmiştir. İnanişâ göre Allah da cennet de göklerde (Allah lâ-mekân, bî-zamandır. Allah müminin kalbindedir ama yine de dua edileceğinde eller göğe açılır). Bu sebeple uçmak eylemi seçilmiştir. Ezelde olduğu yere tekrar varabilmek için kanatlarını açıp tavus gibi uçmak istemektedir. Tavusun tercih edilmesinin bir diğer sebebi de nefis terbiyesine göndermedir. Zira inanişâ göre gayet güzel yaratılmış olan bu kuşun ayakları ve sesi çirkinmiş, bu sebeple her ötüşü bir “ah”mış. Efsaneye göre güzel yaratılmış olan bu kuşun ayakları Allah tarafından cennetten kovulduktan sonra çıplak bırakılmış ki hatasını ve asıl vatanını unutmasın. Bir diğer inanişâ göre ise kendisini kusursuz hissedip kibre kapılmasını diye sesi ve ayakları çirkin yaratılmıştır (Pala, 1990: 481). Hangi manada düşünülürse düşünülün tavus burada bir “hikmet” şifresidir.

34. Görenler jâle düşmüş zann iderler gerçi kim amma

İdüb verd-i ‘izârın arzû hem-vâre ağlar gül

Gülün, (onun) gül yanağını arzularak devamlı ağlamasını görenler, çiğ tanesi düşmüş zannederler gerçi ama (aslında onlar gülün gözyaşlarıdır).

Onu özleyerek akıttığı gözyaşları çiğ tanesine benzetilmiştir. Gül, Allah karşısındaki acziyet yahut mutlak sevgiliye duyduğu özlem durumlarında ağlamakta, sürekli O'nu zikretmektedir.

35. Alub destine bir gülgün varaklı mushaf-ı ziba

Seherden ayet-i evsâf-ı hüsnün eyler ezber gül

Gül, eline gül renkli güzel bir Mushaf almış, sabahtan beri senin güzelliğinin vasıflarının ayetlerini ezberlemektedir.

Kâtip olan gül burada da hafız olmuştur. Gülün yaprakları üzerine yazılmış bu Kur'an'ı seher vakitleri okuyor olması, sabahları doğudan esen rüzgâr ile bağlantılıdır. Bad-ı saba, Rahman'ın nefesi olmuş kâinatın sırlarını getirmektedir.

36. Görüb şemşîr-i engüştin ile şak itdüğün mâhı

Mirâs-ı tiğ-ı kahrından taşur baş üzre miğfer gül

Gül, parmağının kılıcıyla ayı ikiye ayırdığını görünce, senin kahır kılıcının mirası olarak başı üzerinde miğfer taşır.

Kur'an'da, “Kıyamet yaklaştı, ay yarıldı. Onlar ise, ne zaman bir mu'cize görseler yüz çevirir ve bu daimî bir sihirdi” (Kamer, 54/1) buyurulmuştur şiirde de Hz. Peygamberin ayı ikiye ayırma mucizesine gönderme yaparak, bunu görenlerin şaşkınlık ve korku hâli tasvir edilmektedir. Gül bunu görünce Allah'ın gazabı, Kahhar ism-i sıfatı karşısında duyduğu korkuyla, kıyamete kadar başına incek olan belalardan korunabilmek için miğfer takmıştır. Burada diken, kahır kılıcı, gülün tam açmamış tepede duran yaprakları da miğfer olarak tasavvur edilmiştir.

37. Alaydı şâh-ı gül su barmağından cûş iden sudan

Hazân görmez kalurdu tâze u ter tâ mahîşer gül

Parmağından akıp coşan suyla gül dalı sulansaydı eğer gül, mahşere kadar sonbahar görmez taptaze kalırdı.

Peygamber Efendimiz bir gün ashabıyla Hudeybiye mevkiine gelir. Orada su bulunmadığı kendilerine haber verilince, yanındaki sudan abdest alır. Parmaklarını suya batırıp çıkardığında parmaklarından su akmaya başlar. Mahiyeti o sudan içip abdest alır (Levend, 1984: 135). Bu beyitte de Hz. Peygamber'in bir diğer mucizesi olan, parmaklarından su çıkarma mucizesine atıfta bulunulmuştur. Gül, onun mübarek parmaklarından akan su ile

sulanabilseydi eğer kıyamete kadar hazan görmeyecek taptaze kalacaktı. Bu su hikmetler dolu gençlik suyu olan âb-ı hayattır.

38. Nice mâlik olurdu böyle reng u bûy-ı zîbâya

Egerçe olmasaydı feyz-ı inkâsıyla mazhar gül

Gül eğer ilm suyunla sulanmaya mazhar olmasaydı, nasıl böyle güzel kokuya ve renge sahip olabilirdi ki?

Yukardaki beytle bağlantılı olan bu beytte de gülün sulandığı bu su, feyz ve irfan suyudur. Gülün rengi ve kokusunun sebebi olarak da bu su gösterilmektedir.

39. Nihâl-ı gül bulaydı perverîş ger cûyî lutfunla

Olurdu afitâb-ı âlem-ârâsıyla hem-ser gül

Gül dalı eğer senin lütuf nehrinle beslenebilseydi gül, âlemi süsleyen güneşe eş olurdu.

İbn Arabî, Mûsâ'nın doğduğu zaman tabut içine konularak Nil nehrine bırakılması hikâyesinin remizlerini açıklarken aynı zamanda insan-ı kâmil hakkında da bir teori geliştirmektedir. Ona göre "tabut" aslında Mûsâ'nın nâsût'udur (yani bedeni, cesedi, cismanî vücududur). Onun tabut içine konularak suya bırakıldığı "su" ise vücudu aracılığıyla nasibi olan ilimdir (Izutsu, 2005: 176). Deniz, akarsu gibi ucu bucağı olmayan sular vahdeti sembolize etmektedir. Gerçek bilgi ise suların dibinde gömülü olan incidir. Bu inciye de ancak suların dibine dalabilen dalgıçlar çıkarabilmektedir. Dalabilecek malzemesi olmayan insan (ilim, hikmet, keramet) bu sulara dalmaya muktedir değildir dolayısıyla ancak suyun kıyısına kadar gelebilecektir. Gül dalı da Hz. Peygamber'in lütuf suyuyla sulanabilseydi eğer âlemi aydınlatan dahi güneşe komşu olabilirdi.

40. Eger kim zerre-veş nûr iktibâs itseydi rûyundan

İderdi bir ziyâ dehri misâl mihr-i envar gül

Senin yüzünden zerre kadar ışık ulaşıyorsa eğer gül, bu ışıkla bütün dünyayı parlak güneş gibi aydınlatırdı.

Bu beyit, bir önceki beytin devamı niteliğindedir. Yukarıda hikmet suyundan nasiplenmemiş olan gül, burada da hikmet nurundan mahrumdur. Yanan ateşten sıçrayan kıvılcıklar gibi bütün âlemin kendisinden zuhur ettiği "nur-ı Muhammedî"den zerre kadar nur sıçrasaydı eğer bütün dünya aydınlanırdı.

"Allah'ın ilk yaratmış olduğu şey benim Nur'umdu" şeklindeki hadise dayanan İbn Arabî Hakikat-ı Muhammediyye'ye *nur-ı Muhammedî* de

demektedir. Bu Nur bütün yaratılanlar varlığa bürünmezden önce de mevcuttu. Bu itibarla bu Nur *kadim* (yâni *ezelden beri mevcut*) ve *zamandışı*'dır (*gayr-ı hâdis'tir*). (...) Bu Nûr Allah'ın her şeyden önce yarattığı ve bundan hareketle de her şeyi yarattığı olduğundan âlemin hilkatinin temelini teşkil eder. Bu, Akl-ı Evvel'den yâni Allah Mutlak Teklik hâlindeyken O'nu kendinden kendine tecellî ettiren İlâhî Bilinç'den başka bir şey olmadığı içindir ki Nur idi. Ve bu Nur şahsî vechesi itibariyle Hakikat-ı Muhammediyye idi (Izutsu, 2005; 186).

Yani onun sırlarından bir zerresine vakıf olunabilseydi eğer kâinatın sır perdesi aralanır, a'ma olan gözler görür olurdu. Dipsiz karanlıktaki âlem ancak onun nuruyla aydınlanabilirdi.

41. Gül-i gülzâr-ı hüsnün bülbül-i dil arzû eyler

Gülistân-ı dü âlemde değil makbûl ahir gül

Gül güzelliğinin gül bahçesinde, gönül bülbülünü arzu ettiği için her iki cihanın gül bahçesinde de ahirete kadar kabul görmeyecek.

Tasavvuf ehlinin işi gönül iledir. Gönül, hiç durmadan atıyor olması sebebiyle çırpınıp duran “gönül kuşu”na teşbih edilmektedir. Buradaki gönül kuşu güle âşık olan bülbüldür. Gül, gönül bülbülünü arzuladığı için her iki cihanda da kabul görmez zira onu bu yolda nice meşakkat beklemektedir. İlâveten maşuk olan gül de artık aşığını arzulamaktadır. Gül, burada asıl maşuk değildir evet, “gül-i gülzar-ı hüsnün” tamlamasındaki ikinci teklik iyelik ekinde de anlaşılacağı üzere kasidenin muhatabı “sen”dir. Gül burada üçüncü kişidir. Ancak gülün maşukluk kisvesinden çıkmaması için yine de âşık olarak bülbül seçilmiştir. Şiirin başından beri bülbüle feryat ettiren gül aşığına kayıtsız kalamamış, şimdi ondan “sevgi dilenmekte”dir. Ahmet Gazâlî, “*Âşığın aşkı gerçektir; mâşuğun aşkı ise âşığın aşkının mâşuğun aynasındaki yansımadır*” (2008: 37) derken ikisinin arasında zorunlu bağı kast etmektedir. Yani aslında maşuk da aşığın aşkından beslenmektedir. O halde aşkını bülbülden alan gülün aşkı da bülbülün aşkına bağımlıdır.

42. Temennâ-yı ruhun murg-ı dile andan da balâdur

Niçe eyler temennî ‘andelîb nağme perver(ür) gül

Gül nasıl olur da güzel sesli bülbül gibi kanatlanmayı temenni eder ki yüzünü temenni etmek gönül kuşundan bile yüksekte iken.

Gül senin yüzünü görmek dururken, bülbül gibi yüksekte uçmayı neden istesin ki. Zira senin yüzünü görmek gönül kuşundan bile yüksekte uçmaktadır. Buradaki yükseğe çıkmak, hem arzu bağlamında yükselmeye hem de tasavvuf merhalelerinde insan-ı kâmil olmak için çıkılan “kavs-ı huruc”a göndermedir. Süluk üzere olmak da ancak aşkla mümkün olduğundan gönül kuşu terkibi tercih edilmiştir.

43. Zülâl-ı şefkatın seyr-i visâlin isterem yârin

Gülistân-ı cinânda istemem ben ab-ı kevser gül

Ben yârin şefkatinin berrak suyunu (içip), vuslatını seyretmek isterim. (Tek arzum budur, bundan gayrı) cennetin gül bahçesinde ne Kevser suyu ne gül isterim.

Senin şefkatinin, rahmetinin sonsuz suyunu seyredersen eğer cennet suyunu neyleyeyim, diyen şair cenneti gül bahçesi, gülü de cennet ehli olarak tasavvur etmiştir. Zira yaratılan ilk ruh olan Hz. Muhammed (s.a.v)'in ismi henüz Hz. Âdem yaratılmadan önce cennet kapısının üstünde yazılıydı.

44. Dirîğ etme Reşid-i mübtelâ-yı derdi 'îsyândan

Gülâb-ı şefkatün yevm-i nüşûr ey rûh-i peyker gül

Ey gül yüzlü, şefkatinin gül suyuyla yeniden diriliş günü (mahşer günü), Reşid'i asilerin derdine tutulanlardan esirge.

Kıyamet günü ümmeti için şefaathçi olacağını müjdeleyen Efendimizin şefkati, gül kokusundan telmih ile gül suyuna benzetilmiştir.

45. Bu dest-âvîz-i nâ-çizem kabûl it yâ Resûlullah

Eger bir berg-i sebze ya eger bir dane kemter gül

Benim bu değersiz olan küçük hediyemi kabul eyle Ya Resulullah. (Ben onu bazen değersiz bir gül tanesiyle, bazen de yeşil bir yaprakla, (yazıp çizdim).

Dua bölümü olduğu için şair burada şiirinin kabul edilmesini dilemektedir. Gerçi yüce Peygamber'i methetmek için yetersizdir ama Reşid yine de ona sunduğu değersiz sözlerinin onun katında kabul görmesini niyaz ederek şiirini bitirmektedir.

Sonuç

“Redif, simetrik tekerrürü ile şiiri belirli bir kavram veya bir konu etrafında toplayan, bir atmosfer yaratan mihver olmuştur. Ustaca kullanıldığında şiiri bir atmosfer içine alır, onu bir dizi çağrışıma açar... Çok defa şiirde belirli bir duygu ve düşünceye zemin hazırlayan redif ona "yek - ahenk" diye vasıflandırılan konu bütünlüğü kazandırır” (Akün, 1994: 402). Klasik şiirde, şiirin bütünlüğünü sağlayan redifleri ya şairin ferdi temayülleri ya da şiirin muhtevası yani türü belirlemektedir. Belirli bir tarikata mensup şairlerin ya da çağdaş olan şairlerin aynı redifleri kullanması, tasavvufi bir sembol olan rediflerin tevhit ya da na'tlarda tercih ediliyor olması hep bu sebeptir. Yukarıda da zikredilmiş olduğu gibi “gül” peygamber çiçeğidir bu

sebeple de ekseriya şair na'tına gül redifini çatı seçmiştir. Bütün bunların yanında şairlik yarışı için de aynı redifler kullanılmaktaydı. Ustaların şiirlerine aynı redifte nazire yazan şair, tanzir ettiği şiirden daha iyi ya da en azından ondan geri kalmayacak bir şiir yazarak hüner göstermeye çalışırdı. Dolayısıyla gelenek edebiyatı olan klasik edebiyat aynı zamanda redifler etrafında kurulan bir nazire edebiyatıydı. Bu nazireler, şahıs ve söyleyiş farklılıklarına rağmen, ortak bir benliğin eseridir.

Kullanım alanı geniş olan “gül” remzi çok sevilmiş farklı dönemlerde ve farklı bölgelerde çeşitli şairler tarafından işlenmiştir. Necâfî ile başlayan “Gül Kasidesi” nazire geleneğini Fuzûlî, Lâm'î Çelebi, Hayâlî Bey, Basîrî, Nev'î, Sabir Parsa, Kütahyalı Rahimî'nin gül kasideleri takip etmektedir. Klasik edebiyatın son dönemi olan XIX. yüzyılda bile şairler aynı redifi kullanmaya devam etmiştir. Öyle ki XIX. yüzyılda yaşamış olan Ayıntablî Reşid de “gül kasidesi” yazarak bu nazire geleneğindeki yerini almıştır. Bu çalışma Ayıntablî Reşid'in “Gül Kasidesi”nin gelenekteki yerini alması bağlamında önemlidir. Şiir, çeviri-yazıdan sonra klasik şerh metoduyla incelenmiştir.

Ayıntablî Reşid'in elde bulunan gazel ve kasidelerinden yola çıkarak onun klasik geleneğe bağlı orta dereceli bir şair olduğu söylenebilir. İncelenmiş olan kasidesinin dili sade sayılabilecek bir dildir. Şiirdeki hayallerde Fuzûlî ve Necâfî izleri görülse de ne yazık ki şiir onlarınkine nazaran mana derinliği bakımından noksan kalmaktadır. Bahçedeki seçkin konumu ve peygamberin kokusuna telmih olarak kullanıldığından gül redifi de hemen her zaman peygamberi sembolize etmektedir. Dünyanın bir bahçeye benzetildiği gelenekte ‘gül bahçesi’ her vasfıyla ayrı bir mana kazanmaktadır. Kasidede de gül ve güle dair unsurlarla (Gül-bün, gül-şen, gülistan, hâr) remizler oluşturularak Hz. Peygamber methedilmektedir. 1. beyitten 29. beyitte kadar gülün rengi, bahçedeki konumu, goncaları, dalları, dikenleri ve aşığı olan bülbül ile farklı farklı hayaller oluşturularak gül methedilmiş, 30. beyitten 43. beyitte kadar asıl memduh olan Hz. Peygamber methedilmiş, 44. beyit mahlas beyti, 45. beyitte ise duaya yer verilmiştir. Reşid kaside boyunca kendisi ve şairlik istidadından hiç bahsetmemiş, sadece son beyitte kasideye dâhil olarak duasının kabul olmasını niyaz etmiştir.

Kaynakça

- Ahmed Gazâlî (2008). *Âşıkların Hâlleri Sevânihi"l Uşşâk*. (çev. T. Koç-M. Çetinkaya), Hece Yayınları, Ankara.
- Açıl, Berat (2015). "Klasik Türk Şiirinde Estetik Bir Unsur Olarak Çiçekler", Fsm İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi, S.5 s.1-28
- Akün, Ömer Faruk (1994). "Divan Edebiyatı". TDV İslam Ansiklopedisi, İstanbul; C. IX s. 389-427.
- Akyüz, Kenan vd. (2000). *Fuzûlî Divanı*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Aynur Hatice vd. (2007). *Eski Türk Edebiyatına Modern Yaklaşımlar- 24 Nisan 2006 Bildiriler-*, Turkuaz yayınları, İstanbul.
- Ayvazoğlu, Beşir (2008). "Güller Kitabı", Kapı yayınları, İstanbul.
- Bachelard, Gaston (2007). *Ateşin Tinçözümlemesi*, (çev.) Nail Bezel, Öteki Yayınevi, İstanbul.
- Bachelard, Gaston (1995). *Ateşin Psikanalizi*. (çev.) Aytaç Yiğit, Bağlam Yayıncılık, İstanbul.
- Balcı, İsrail (2011). "Hz. Peygamber'in Cebrail'i Görmesinin Allah'ı Gördüğü İddialarına Dönüştürülmesi", Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, S. 31 s. 61-93.
- Cebecioğlu, Ethem (2014). *Tasavvuf Terimleri Ve Deyimleri Sözlüğü*, Otto Yayın, Ankara.
- Çukurlu, Talip (2017). *Klasik Türk Şiirinde Gül (Gazellerde)*. Sakarya Üniversitesi\ Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Sakarya.
- Dilçin, Cem (2005). "Fuzûlî'nin Kasideleri Üzerine Notlar-I", Osmanlı Araştırmaları Xxv, İstanbul.
- Gölpınarlı, Abdülbâki (2016). *Fuzûlî Divanı*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul.
- Güzel, Abdurrahman (2009). *Dinî-Tasavvufî Türk Halk Edebiyatı El Kitabı*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Horata, Osman (1998). "Necâtî Bey'den Bakî'ye 'Döne Döne'", Bilig. S.7 S.44-66
- İzutsu, Toshihiko (2005). *İbn Arabî'nin Fusûs'undaki Anahtar-Kavramlar*, (çev.) Ahmet Yüksel Özemre, Kaknüs Yayınları, İstanbul.
- Kara, Mustafa (1998). *Gülşeniye ve Güldeste*. Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi. S.7 C.7 s.1-18

- Kara, Mustafa (1996). *Gülşeniyye*. TDV. C.14, s. 258
- Kortantamer, Tunca (1993). *Eski Türk Edebiyatı Makaleler*. Akçağ Yayınları, Ankara.
- Kuzu, Fettah (2014). “*Klâsik Şiirde Şarap Kavramı ve Fehîm-i Kadîm’in “Şarâb” Redifli Gazeli Üzerine Bir Tahlil Denemesi*” University Journal of Social Sciences. S. 13/4 s. 961-972
- Levend, Agâh Sırrı (1984). *Divan Edebiyatı –Kelimeler ve Remizler Mazmunlar ve Mefhumlar-*, Enderun Kitabevi, İstanbul.
- Pala, İskender (1990). *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*. Akçağ Yayınları, Ankara.
- Pala, İskender (2004). *Gül Şiirleri*. Kapı yayınları, İstanbul.
- Parlatır, İsmail (2011). *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*. Yargı Yayınevi, Ankara.
- Schimmel, Annemarie (2001). *İslâmın Mistik Boyutları*. (çev.) Ergun Kocabıyık, Kabalcı Yayınevi, İstanbul.
- Tanpınar, Ahmet Hamdi (2013). *On Dokuzuncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, Dergâh Yayınları, İstanbul.
- Yakar, Halil İbrahim (2013). *Antepli Divan Şairleri*. Ycm Yayınları, Gaziantep.
- Yıldırım, Ali (2018). “‘*Sen Olmasaydın Felekleri Yaratmazdım’ Hadisi Kutsînin Klasik Şiire Yansımaları*” Eski Türk Edebiyatı Dergisi. C.1 s.154-168